

El Centre Delàs d'Estudis per la Pau és membre de l'ENAAAT (European Network Against Arms Trade), del WRI (War Resisters International) i col·laborador del SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)

ABRIL 2014

**CENTRE DELÀS
D'ESTUDIS
PER LA PAU**

JUSTÍCIA I PAU

SUMARI

Tres anys de guerra a Síria. 1

Necessitem un tractat de prohibició de les armes nuclears. 2
Xavier Bohigas

"Combat proven"
Armes entre la guerra i la Fira de mostres 5
Camino Simarro

Gran guerra i literatura antimilitarista. 8
José Luis Gordillo

Bombardejos químics en el RIF. 9
M. Gabriela Serra

NOTÍCIES. 12

Tres anys de guerra a Síria

A Síria, com a la resta dels països del Nord d'Àfrica i el Pròxim Orient, ara fa tres anys va començar una revolta popular que demanava més llibertat i democràcia. La resposta del règim autocràtic de Bashar al-Àsad a les demandes de la ciutadania va ser començar una brutal repressió contra la població que protestava, fet que va impulsar que alguns opositors iniciessin una revolta armada que va desembocar en guerra civil.

Des d'aleshores la guerra de Síria a comportat més de 140.000 morts, nou milions entre desplaçats i refugiats, milers d'empresonats i desapareguts en una tragèdia que colpeja les nostres consciències i que ens empeny a reclamar dels nostres governs més implicació per aturar la guerra.

La dificultat de trobar solució a la guerra civil de Síria rau especialment en el caràcter del conflicte, que si bé s'inicia com un conflicte intern, aviat agafa un abast internacional on es juguen molts interessos, tant de les grans potències, com dels països de la regió, amb la comprovada ingenuïtat diplomàtica, suport polític, ajut econòmic, militar i d'armes, provinent tan d'EUA, com de Rússia, Iran, Regne Unit, França, Turquia, Iraq, Aràbia Saudita, Qatar, Líban, Israel... o diferents milícies i grups com Hizbollah, jihadistes i Salafistes, entre els més fortament implicats que, o bé donen suport al govern d'al-Àsad o bé als diferents grups dels rebels que s'oposen al règim.

Les dificultats per resoldre el conflicte és multipliquen quan els (pág. 2 ►)

(► pág. 1) grups rebels no estan units en un únic front, on a més de sirians, participen jihadistes provinents de molts altres països i de corrents religioses amb interessos polítics diferents, uns a favor d'instaurar un estat islàmic, altres que reclamen llibertats democràtiques. Dificultats a les que cal afegir altres reivindicacions, com la del poble kurd, que reclama autonomia per a la seva regió.

Tots aquest fets compliquen enormement una resolució del conflicte. Però no per això podem quedar-nos al marge i no demanar que s'aturi la barbàrie de la guerra.

No podem quedar indiferents davant tant de sofriment, mentre els aliats d'un i altre bàndol continuen jugant als escacs.

Al igual que en altres conflictes el moviment per la pau ha de demanar que la Comunitat Internacional s'impliqui per la via diplomàtica fent pressió política per a que:

- S'aturi l'ajut militar i el comerç d'armes a totes les parts en conflicte
- Es doni ajut humanitari urgent a la població siriana i a tots els desplaçats i refugiats
- Es doni asil als refugiats sirians a Europa
- S'aturin els atacs a la població civil
- Hi hagi una major implicació i intervenció política de Nacions Unides per a que es declari un alto al foc que aturi el conflicte armat
- Es torni a convocar una Conferència de Pau amb totes les parts implicades amb un primer objectiu: ATURAR LA GUERRA; i que alhora serveixi per obrir el camí d'unes negociacions per resoldre el conflicte de Síria.

Necessitem un tractat de prohibició de les armes nuclears

L'explosió d'una arma nuclear en una ciutat mataria de forma immediata centenars de milers de persones. Unes altres centenars de milers més podrien quedar greument ferides (cegues, cremades, aixafades, amb múltiples fractures,...) i, moltes d'elles, moririen al cap d'un temps. A més, causaria danys devastadors en les infraestructures, la indústria, l'agricultura i a les nostres vides i la dels nostres fills i néts. Els efectes a llarg termini de l'exposició a la radiació provoquen una major incidència de leucèmia i càncers sòlids en els supervivents, i un major risc d'efectes hereditaris de les generacions futures. Recordem Hiroshima i Nagasaki. Els efectes, fins i tot d'una sola arma nuclear, són horrorosos. La seva força destructiva és inacceptable, fins i tot en un context de guerra. A més, seria fonamentalment la població civil qui patiria les seves conseqüències.

Si s'utilitzen diverses armes nuclears, els efectes podrien pertorbar greument el clima del planeta, i causaria un col·lapse agrícola generalitzat. Això condemnaria a milions de persones a la fam. Les comunicacions globals i sistemes elèctrics i electrònics es podrien interrompre.

Actualment hi ha nou estats nuclearment armats: EUA, Rússia, França, Xina, Regne Unit, Israel, Pakistan, Índia, i Corea del Nord. Només

els cinc primers han signat el Tractat de No Proliferació Nuclear. S'estima que entre tots ells acumulen més de 17.000 bombes nuclears. Els arsenals dels EUA i Rússia representen més del 90% del total. A més hi ha emmagatzemat material que es podria utilitzar per construir moltes més bombes nuclears. Amb l'explosió de només el 0,5% de l'arsenal nuclear mundial es podria provocar un hivern nuclear que podria condemnar a més de 2.000 milions de persones a la fam. Això està a l'abast de qualsevol dels estats nuclearment armats, excepte Corea del Nord.

Per què un tractat de prohibició d'armes nuclears?

El Tractat de No Proliferació Nuclear (TNP) ha fracassat en la seva intenció d'aturar la carrera armamentística nuclear i d'iniciar mesures encaminades al desarmament nuclear. Després de més de quaranta anys d'entrar en vigor, no s'ha engegat un procés integral per aconseguir l'abolició de les armes nuclears. A més, avui hi ha més estats armats nuclearment que quan es va signar el Tractat.

Hi ha diverses raons per defensar la prohibició de les armes nuclears:

Devin Ford

Argument humanitari. Les armes nuclears són les armes de major capacitat destructiva que ha ideat l'home. L'explosió d'una bomba nuclear provocaria la mort immediata de gran quantitat de persones; les infraestructures quedarien mal-meses i els efectes persistents de la radiació provocarien sofriment i mort als supervivents.

L'ús de les armes nuclears suposaria una greu violació del Dret Internacional Humanitari que prohibeix l'ús d'armes que no poden distingir entre civils i combatents.

Argument de seguretat. Les armes nuclears suposen una amenaça directa i constant a la població de tot el món. Lluny de mantenir la pau, generen la desconfiança entre els estats. L'existència de les armes nuclears fomenta la proliferació nuclear.

Argument ambiental. La utilització de només el 0,5% de la capacitat destructiva de l'arsenal nuclear mundial provocaria la devastació de l'agricultura i la generalització de la fam. En una guerra regional on s'utilitzessin cent bombes com la d'Hiroshima (les bombes actuals tenen una potència deu vegades superior per terme mig) hi hauria desenes de milions de morts immediates i es produiria una alteració climàtica mundial

sense precedents. Una guerra on s'utilitzessin mil bombes deixaria el planeta inhabitable.

Argument econòmic. Es calcula que els nou estats nuclears destinen 90.000 milions de dòlars a l'any per al manteniment i modernització dels seus arsenals. Aquests recursos s'haurien de destinar a l'atenció sanitària, l'educació, les ajudes a catàstrofes i altres serveis fonamentals o a la creació de llocs de treballs dignes en els sectors socialment útils de l'economia real i en la lluita contra la pobresa, la desigualtat i el canvi climàtic.

Passos cap a un tractat de prohibició d'armes nuclears

Després dels bombardejos nord-americans sobre Hiroshima i Nagasaki el 1945, molta gent va reclamar la necessitat d'evitar una repetició d'aquell horror. Les mobilitzacions de la societat civil per aconseguir aquest objectiu es van multiplicar en diverses campanyes. Gràcies a aquestes mobilitzacions, es va portar a la reunió anual de l'Assemblea General de l'ONU de 2007 una proposta de resolució perquè s'iniciessin converses encaminades a un tractat de prohibició de les armes nuclears. Hi van donar suport 130 estats membres.

El desembre de 2012, l'Assemblea General de l'ONU va adoptar una resolució que establiria un nou fòrum per discutir sobre el desarmament nuclear. Va nomenar un Grup de Treball de Composició Oberta (OEWG), que elaborarà propostes per iniciar negociacions multilaterals per aconseguir i mantenir un món sense armes nuclears. El Grup de Treball és obert a la participació de tots els estats.

En la reunió del *First Committee* de l'ONU (fòrum entre estats on aquests expressen les seves posicions relacionades amb el desarmament i la seguretat internacional) a Nova York l'octubre de 2013, 125 estats van donar suport a una declaració conjunta sobre els efectes humanitaris perjudicials de les armes nuclears.

El març de 2013 i el febrer de 2014 es van celebrar a Oslo i Nayarit (Mèxic), dues conferències internacionals amb la participació

d'acadèmics i estudiosos de la problemàtica de les conseqüències humanitàries que tindrien les explosions nuclears. Una de les conclusions és que no seria possible coordinar i oferir una resposta humanitària eficaç a una catàstrofe provocada per les armes nuclears.

Segons l'ICAN (*International Campaign to Abolish Nuclear Weapons*), actualment 151 estats donen suport a un tractat de prohibició i eliminació d'armes nuclears, 22 estats en dubten i 22 estats hi estan en contra. Entre els primers hi ha tots els estats de Sud-Amèrica, Àfrica i gran part del sud d'Àsia. Destaquem que la Xina, el Pakistan, l'Índia, Corea del Nord hi estan d'acord, malgrat que estiguin armats nuclearment. També hi dona suport l'Iran. Entre els que estan en contra hi ha els EUA, Rússia, França, Gran Bretanya i Israel (que són estats nuclears), però també Turquia, Polònia, Bulgària i l'Estat espanyol.

L'Estat espanyol no ha donat suport a les resolucions de l'Assemblea General de l'ONU que demanen un tractat que prohibeixi les armes nuclears, ja que considera que el desarmament nuclear s'aconsegueix millor a través d'un procés gradual de mesures pràctiques i no amb un enfocament integral.

La pressió de la societat civil va aconseguir que s'aprovesin tractats de prohibició d'altres armes de destrucció massiva, com les biològiques i les químiques, i també tractats de prohibició de les mines antipersones i les bombes de dispersió. Les armes nuclears són les úniques armes de destrucció massiva que no tenen un tractat de prohibició. Actualment, hi ha diverses campanyes a nivell mundial que demanen la prohibició de les armes nuclears.

Aconseguir la prohibició de les armes nuclears no és una utopia, és una necessitat.

“Combat proven”

Armes entre la guerra i la Fira de mostres

Israel s'ha convertit en el major exportador d'armes per habitant del món, fent del conflicte armat, l'ocupació i la complicitat d'altres estats (dels EUA i de la Unió Europea, principalment) el seu modus vivendi. Dues dades: Israel rep anualment entorn de 3.000 milions de dòlars d'ajuda militar nord-americana i exporta un 75% de la seva producció militar a més de cent països. La seva demanda interna és insuficient per poder sostenir la indústria militar necessària per proveir i mantenir el seu sistema d'ocupació sobre els Territoris Palestins; un sistema basat en la força militar i el control de la població a través de sistemes d'intel·ligència i seguretat, que ha convertit el territori en laboratori d'assaig i aparador per als mercaders de la mort.

En un intent d'aportar informació sobre fins a quin punt Espanya està contribuint a alimentar la maquinària militar israeliana, l'informe 'Defensa, seguretat i ocupació com a negoci', investiga les relacions comercials en matèria militar, de defensa i seguretat entre Espanya i Israel. Segons les dades recollides en aquest estudi, podem dir que les relacions militars i de seguretat entre Espanya i Israel són significatives i tenen una clara tendència a l'alça. A més, estan facilitades, promogudes i protegides per una sèrie d'acords oficials que destaquen pel seu secretisme i falta de transparència, caracteritzant-se també per l'accés de certes persones i empreses a la informació en condicions privilegiades.

Espanya i la seva indústria de defensa i seguretat no només representen una oportunitat de negoci per als seus homòlegs israelians, sinó que també es perceben com una porta d'accés al mercat europeu, nord-africà i, sobretot, llatinoamericà. Les empreses israelianes aprofiten els consorcis i els contactes amb les firmes espanyoles per poder accedir a aquells tercers mercats en els quals la marca Espanya té un valor afegit. També es beneficien d'aquests acords les companyies espanyoles, en afegir a la seva oferta tecnologia d'avantguarda israeliana i la seva experiència provada en combat. Les empreses més afavorides en aquest sentit són Indra, Santa Bàrbara Sistemes, Tecnobit i EADS-CASA, si bé les pretensions de Navantia també mereixen ser destacades. Una altra bona part de les relacions

de defensa i seguretat té lloc a través de la implantació directa de filials israelianes en territori espanyol; entre les empreses de defensa, destaquen Pap Tecnos (filial de Rafael) i Aeronautics.

En relació al comerç d'armes, les exportacions espanyoles de material de defensa a Israel responen en gran part a enviaments de municions, peces i components enviats a Israel amb tres finalitats principals: per a consum intern (de les Forces Armades d'Israel, empreses privades o públiques i particulars), per al seu assemblatge i reexportació, o per ser sotmès a proves, segons especifiquen les estadístiques oficials de la Secretaria d'Estat de Comerç. Entre els productes exportats es troben pistoles i les seves parts i components, cartutxos, targetes electròniques per al processament d'imatges per a forces aèries de països europeus, munició de guerra per a proves de funcionament de la torreta Mini-Samson de l'empresa Rafael, sistemes i components de míssils per a l'Exèrcit espanyol per a proves a Israel. En l'última dècada (2003-2012), Espanya ha autoritzat l'exportació de material de defensa a Israel per valor de més de 36 milions d'euros, dels quals ja s'han exportat uns 22 milions d'euros, la qual cosa representa més del 60% exportat sobre l'autoritzat, enfront del 25% de mitjana en el total de les exportacions espanyoles. Aquesta dada podria assenyalar un tracte preferent a aquestes exportacions i una interpretació excessivament laxa de la legislació espanyola sobre el control del comerç d'armes. Tot i que els països membres de la UE han denegat llicències d'exportació de material de defensa a Israel en almenys 325 ocasions entre el 2001 i el 2011, no es coneix que cap d'aquestes negatives hagi vingut d'Espanya, de qui no es coneix cap consulta al respecte.

Per què és un negoci controvertit?

La legislació espanyola sobre el control del comerç exterior de material de defensa i de doble ús regula les exportacions espanyoles d'armes (no les importacions). Aquesta especifica que "les sol·licituds d'autorització seran denegades i les autoritzacions, (...) suspeses o revocades, en els següents supòsits: a) Quan existeixin indicis racionals que el material de defensa, l'altre

Taula 1. Transferències d'armes entre Espanya i Israel (1998-2012)

(en milers d'euros corrents)

Any	Autoritzacions (material de defensa)	Material de defensa	Material de doble ús	Armes lleugeres (TARIC 93)	Importacions (TARIC 93)
1998	Sense dades	4.497,30	131,39	Sense dades	54,48
1999	Sense dades	1.533,71	128,03	223,15	
2000	Sense dades	4.909,68	822,73	226,57	
2001	1.314,19	487,97	99,2	165,99	
2002	2.530,86	1.597,10	152,56	298,16	0,31
2003	734,48	1.005,80	244,29	289,3	55,95
2004	175,54	35,26	1.515,64	106,4	31,30
2005	953,12	273,73	41,32	173,64	0,38
2006	1.109,57	441,34	1.587,32	247,27	
2007	4.365,31	1.515,93	576,81	214,26	354,03
2008	157,2	2.358,99	801,57	1.093,70	11.038,70
2009	2.805,95	790,64	622,28	3.062,60	20.880,00
2010	5.766,60	1.429,04	214,33	5.141,80	23.119,46
2011	11.955,20	472,55	99,17	2.822,40	32.755,95
2012	4.318,59	637,84	36,4	2.523,20	26.946,56
TOTAL	36.186,61	21.986,88	7.073,04	16.588,44	115.237,12

Font: Secretaria de Estado de Comercio. Elaboració pròpia

material o els productes i tecnologies de doble ús puguin ser emprats en accions que pertorbin la pau, l'estabilitat o la seguretat en un àmbit mundial o regional, puguin exacerbar tensions o conflictes latents, puguin ser utilitzats de manera contrària al respecte degut i a la dignitat inherent a l'ésser humà, amb finalitats de represió interna o en situacions de violació de drets humans (...)" . Així, Espanya incompliria la seva pròpia legislació en exportar material de defensa a Israel. Aquestes exportacions violarien de manera flagrant almenys quatre dels vuit criteris que estableixen la Posició Comuna de la Unió Europea i la llei espanyola que les regulen. A més, podrien estar incomplint també altres tres criteris addicionals recollits en les disposicions citades.

Encara n'hi ha més, però...

Les exportacions no són les úniques transferències ni relacions comercials qüestionables. També comprant aquestes armes es crea un cicle pervers que assegura el flux de capital necessari per poder finançar la indústria militar, abaratir el cost de producció i deixar un suculent benefici per als seus comerciants. A més, es promou la inversió en R+D i s'incentiva la fabricació de nous armaments, uns armaments que també seran provats en combat. I a tornar a començar -sempre que continuï la connivència i la complicitat.

Segons les dades recollides en l'esmentat informe, en l'àmbit de la defensa, el Govern espanyol contribueix al finançament de la indústria de guerra israeliana amb més de 400 milions d'euros -com a mínim- amb la compra d'un armament que ha estat desenvolupat i provat en les nombroses operacions militars llançades contra la població palestina dels Territoris Ocupats. És el cas dels míssils Spike (de l'empresa Rafael), els sistemes de morter Cardom (de Elbit Systems), les torretes de tir automàtic Mini-Samson (de Rafael, Pap Tecnos a Espanya) i dels

drons Searcher (de IAI); tots ells fabricats per aquestes empreses militars israelianes i utilitzats a Gaza, en moltes ocasions provocant víctimes civils, segons afirmen diverses recerques d'organitzacions i institucions internacionals. La pròpia indústria militar israeliana destaca aquesta experiència "Combat proven" (provada en combat) amb finalitats publicitàries. Les firmes fabricants d'aquests sistemes d'armes adquirits per Espanya són les principals empreses militars promotores i facilitadores de l'ocupació dels Territoris Palestins i, avui dia, tres de les companyies que major lucre obtenen de la perpetuació d'aquest conflicte.

Recentment, Amnistia Internacional publicava l'informe "Trigger-Happy" (Gallet Fàcil) denunciant el patró d'ús excessiu de la força per part de les Forces Armades d'Israel, que van causar la mort d'almenys 27 civils a Cisjordània (25 amb munició real i 2 amb bales de goma) i assenyalava que algunes d'aquestes morts podrien constituir crims de guerra. En 2009 una altra organització, Human Rights Watch, publicava l'informe "Precisely Wrong" on assenyalava el possible ús de míssils Spike en un bombardeig realitzat amb drons sobre Gaza causant la mort de desenes de persones i danyant infraestructures civils, uns fets també assenyalats com a constitutius de crims de guerra per diverses recerques. Les torretes Mini-Samson de trets automàtics o per control remot adquirides per l'Exèrcit

de Terra espanyol també són usades per l'exèrcit israelià a les fronteres de la Franja de Gaza.

Tal com assenyala l'esmentat informe d'Amnistia Internacional, diverses agències de l'ONU i diversos grups locals i internacionals per a la defensa dels drets humans han documentat l'existència de "un patró de comissió de crims de guerra i altres greus violacions del dret internacional -tant del dret internacional humanitari com dels drets humans- comeses per les forces militars i de seguretat israelianes des que van ocupar Cisjordània, inclosa Jerusalem Est, i la Franja de Gaza en 1967". En els casos assenyalats els abusos es van cometre amb el mateix tipus d'armament que el Govern espanyol ha importat de, o exportat a, Israel en algun moment; ens fa això còmplices? Potser cal recordar de nou que Israel exporta aproximadament tres quartes parts de la seva producció militar, la qual cosa indica que és altament dependent de les seves exportacions militars (és a dir, de les compres d'altres estats) per mantenir aquest sistema.

El negoci de la (in)Seguretat

Quant a les empreses de seguretat, Espanya representa una oportunitat de negoci creixent per a la indústria de defensa i seguretat israeliana. Les perspectives de privatització de serveis de seguretat (especialment en els centres penitenciaris) i les expectatives de majors facilitats apunten a un moment dolç pels que fan de la seguretat un negoci i per els qui els recolzen. Aquestes relacions comercials estan promogudes per diferents grups d'interès i pressió a Espanya, així com per les fires de defensa i seguretat. Alguns d'aquests grups són el Centre Sefarad-Israel o la Cambra de Comerç i Indústria Espanya-Israel. Diverses firmes israelianes ja han gaudit de contractes per part d'institucions públiques i empreses privades a Espanya.

Com dèiem sobre el sector de defensa, als productes i serveis de seguretat israelianes també se'ls suposa un valor afegit per la seva experiència provada en combat, per les condicions i facilitats d'entrenament superiors en territori israelià (major nombre de tirs permesos, per exemple) i per la *marca Israel*, treballada a través de l'expansió i promoció de la seva oferta durant dècades. Així, entre els clients de firmes de seguretat israelianes que publiciten la seva experiència com a "provada en combat" es troben els Mossos d'Esquadra, la Guàrdia Civil, el GEO i el

Cos Nacional de Policia, l'Ertzaintza, policies locals de diferents ciutats, el Ministeri de Defensa i la Casa Reial, entre altres.

La indústria de defensa i seguretat d'Israel transmet la seva experiència i el seu coneixement a través de diferents cursos de formació a Espanya i Israel, encoratjats fins i tot per les pròpies institucions públiques espanyoles. Els clients són principalment les forces i cossos de seguretat de l'Estat espanyol i les seves comunitats autònomes, així com els agents de seguretat privada. Són diversos els centres que imparteixen aquesta formació (fins i tot mitjançant programes de post-grau universitaris), com per exemple la Universitat Camilo José Cela.

Per últim, cal esmentar com a forma de col·laboració militar entre Espanya i Israel, que les Universitats públiques i privades, institucions públiques, i empreses militars i tecnològiques espanyoles desenvolupen projectes de recerca en matèria de seguretat amb les seves homòlogues israelianes. Almenys 31 projectes d'aquest tipus de la Unió Europea compten amb la participació conjunta dels dos països. Per exemple, al projecte CAPER, dedicat a la lluita contra el crim organitzat a través de l'extracció massiva de dades d'internet, en el qual contribueixen institucions com els Mossos d'Esquadra, la Guardia Civil, la Universitat Autònoma de Barcelona o el Ministeri de Seguretat Pública d'Israel.

Però aquests són només alguns exemples que il·lustren com un conflicte armat pot convertir-se en laboratori de proves i fira d'exposició per al complex militar industrial deixant-ho al marge del dret internacional. Itamar Graff, conseller en cap de la Delegació de Defensa d'Israel a Espanya, va reconèixer que Israel (referint-se també als Territoris Ocupats) és "un 'laboratori' de mitjans de combat i de noves tecnologies de defensa, per una raó molt senzilla: les amenaces constants i cada vegada més sofisticades a les quals s'ha vist i es veu sotmès des de la seva creació com a estat i la seva permanent lluita per sobreviure".

És a dir, o col·laborem per acabar amb aquest cercle pervers del lucre del conflicte armat, o col·laborem amb la perpetuació de l'ocupació i la guerra.

Gran guerra i literatura antimilitarista

Com tots sabem, el 28 de juliol pròxim es compliran els cent anys del començament de la primera guerra mundial. No cal insistir en la seva rellevància històrica: res del que ha passat al llarg del segle XX es pot comprendre sense referir-s'hi. La Revolució d'Octubre, que convertiria l'eix comunisme-anticomunisme en el pernu central de les relacions internacionals i de la política interna de la major part dels estats, l'ascens dels feixismes, l'inici del allargat procés de descolonització o l'esclat mateix de la segona guerra mundial, són fets històrics l'arrel dels quals s'ha de buscar en el que va passar durant i immediatament després de la Gran Guerra.

La primera gran conflagració mundial va inaugurar també la "era de les matances", com va deixar escrit el gran historiador Eric Hobsbawm, és a dir, una nova època en què els nivells d'horror i destrucció assolits no van tenir parangó amb res del conegut anteriorment. La cursa d'armaments entre EUA i l'URSS desenvolupada en la segona meitat del segle XX, potencialment capaç de desembocar en un conflicte bèl·lic que hagués pogut provocar l'extinció de la humanitat, va ser la seva culminació lògica.

Ara bé, davant de tantes matances reals i potencials, el segle XX va propiciar també una reacció antibèl·licista com tampoc s'havia conegut fins llavors. Aquesta sana reacció moral es va expressar en diversos àmbits de la cultura humana, la literatura entre ells.

Entre les moltes novel·les i relats que es poden esmentar, és preceptiu recomanar a la gent més jove la imprescindible *Sin novedad en el frente* d'Erich Maria Remarque, de la qual l'Editorial Edhasa va publicar una nova traducció en 1994 i la va reeditar el 2009, una versió que encara es pot trobar fàcilment en llibreries. És un relat veraç i terrible de la vida quotidiana d'un soldat a la guerra de trinxeres. A diferència de la freda i esteticista narració del mateix assumpte que fa el protonazi Ernst Jünger en *Tempestades de acero*, la mirada literària de Remarque està impregnada d'un elemental sen-

tit de la pietat i la solidaritat humanes, així com d'una sorda rebel·lió davant de tanta barbàrie.

També són molt recomanables el clàssic de la literatura satírica antimilitarista *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk* de Jaroslav Hasek, editada en castellà per Edicions Destino el 1980 i per Editorial Àncora i Delfín el 1995; i el relat autobiogràfic del dramaturg Ernst Toller, *Una juventud en Alemania*, editat a Espanya per Muchnik Editors el 1987, en què explica com va ser un jove nacionalista alemany que es va enrolar entusiasmat en l'exèrcit en 1914, per acabar després, vista la realitat sagnant que li va tocar viure, sent un convençut antimilitarista partidari de la Lliga Espartaquista de Karl Liebknecht i Rosa Luxemburg.

Sin novedad en el frente es va publicar el 1929 i es va convertir en un extraordinari èxit internacional. Va ser portada al cinema per Lewis Milestone molt poc després, el 1930. Va obtenir dos Òscars, un a la millor pel·lícula i un altre a la millor direcció. A poc a poc, la guerra de trinxeres de la Gran Guerra es va acabar transformant en l'escenari típic per a moltes altres pel·lícules antimilitaristes. Així va passar amb *Paths of Glory* (Senders de glòria) de Stanley Kubrick, un dels més contundents al·legats cinematogràfics antibèl·lics de tots els temps, o amb *King and Country* (Rei i pàtria) de Joseph Losey, esplèndida pel·lícula sobre l'objecció de consciència.

A tot això va contribuir decisivament que el moviment obrer d'inspiració conseqüentment socialista o anarquista s'oposés a la Gran Guerra (encara que no pogués impedir el seu esclat) i que aquesta, tot i començar amb un gran suport de masses, es transformés en una immensa catàstrofe humana que va induir a les poblacions, començant per la russa, a rebel·lar-se contra els seus respectius estats per exigir la seva fi immediata. Tots els pacifistes del segle XXI som fills d'aquesta tràgica història.

José Luis Gordillo

Bombardejos químics en el RIF

Gas Mostassa espanyol o napal marroquina: un error no justifica un altre

El 21 de juny de 2008, el diputat republicà Joan Tardà, per problemes burocràtics en el pas fronterer, no va aconseguir entrar a Nador (Marroc) per participar en el Segon Col·loqui Internacional sobre la guerra química contra el Rif organitzat pel Congrés Mundial Amazigh, la Confederació d'Associacions Culturals Amazigh del Nord del Marroc i el diari *el Mòn Amazigh*. Sota el lema Reconeixement, Responsabilitat i Reparació. Aquest segon Col·loqui donava continuïtat al realitzat el 2004 amb l'objectiu de posar sobre la taula la responsabilitat moral, jurídica i política de les institucions espanyoles i franceses de l'època, per l'àmpliament demostrada utilització d'armament químic en la guerra del Marroc. Alhora, en els dos col·loquis, s'exigia la realització d'una rigorosa investigació capaç d'identificar i determinar si l'alt índex de càncer existent a la zona del Rif guardava relació causa-efecte amb els bombardejos amb armament químic realitzats per l'exèrcit espanyol entre 1921 i 1927. També es reclamava que, en cas de demostrar-se la relació, el govern espanyol adoptés mesures de suport a les víctimes.

Com s'ha dit, el diputat republicà no va aconseguir participar en el segon Col·loqui Internacional, però sí ho van aconseguir membres de la Plataforma contra el complex químic militar de La Marañosa, potent grup antimilitarista del sud de Madrid que des de 1994 desenvolupa una pertinaç campanya oposant-se a l'ampliació i existència de la fàbrica d'armament químic La Marañosa d'on van sortir les bombes de gas mostassa que van ser llançades sobre el Rif. Gràcies a la presència de membres de la Plataforma, la gent amazic va aconseguir escoltar veus que, des de la península, denunciaven l'atrocitat comesa al Rif i evidenciaven el seu compromís a seguir lluitant per clausurar la fàbrica d'horrors La Marañosa. Joan Tardà no tenia bones notícies a compartir en aquest Segon Col·loqui. Abans al contrari. Era portador de males noves: la Proposició no de Llei que Esquerra Republicana de Catalunya havia presentat al Congrés de Diputats a l'agost de 2005- entre el primer (2004) i el segon Col·loqui Internacional (2008) -després de gairebé

dos anys- va ser denegada per la Comissió Constitucional del Congrés el 14 de juliol de 2007. La proposta "*De reconeixement de responsabilitats i reparació de danys com a conseqüència de l'ús d'armament químic en el Rif*", instava el govern espanyol a:

1. - Reconèixer la responsabilitat de l'Estat espanyol per les accions militars desenvolupades per l'exèrcit espanyol contra la població civil del Rif per ordre de la seva màxima autoritat, el rei Alfons XIII, durant els anys 1922-1927.
2. - Comprometre l'organització i celebració d'actes de reconciliació, de fraternitat i de solidaritat envers les víctimes, els seus descendents i el conjunt de la ciutadana rifenya, com a forma d'expressar la petició de perdó per part de l'Estat espanyol.
3. - Facilitar l'obra investigadora dels historiadors i de tots aquells interessats en aprofundir en el coneixement dels fets històrics mitjançant l'adequació dels arxius militars als protocols que regeixen avui dia l'arxivística actual.
4. - Procedir a la revisió de les anotacions, referències i capítols relatius a les campanyes militars portades a terme per l'exèrcit espanyol, contingudes en museus, monuments, casernes militars, llibres de text, manuals militars... que ocultin l'ús d'armament químic i/o tergiversin la veracitat històrica.
5. - Recolzar aquelles associacions culturals, acadèmiques i científiques espanyoles i marroquines dedicades a la tasca d'investigació dels efectes i conseqüències de l'ús d'armament químic al Rif.
6. - Assumir les possibles compensacions econòmiques de caràcter individual que puguin reclamar pels danys causats.
7. - Contribuir en el marc de la cooperació hispano-marroquí, a la reparació dels danys col·lectius i a la compensació del deute històric a través d'una activació i increment dels plans de cooperació econòmica...

es va negar l'existència de la fàbrica d'armament químic de la Marañoso, ni va objectar que l'aviació bombardeges poblats, mercats, pobles, camps de cultiu... en el que seria el primer bombardeig sobre població civil indefensa de la història. No van desmentir les afirmacions que l'exèrcit espanyol va cometre aquest abús veient que l'efecte esperat amb el gas mostassa no era l'esperat en el seu ús contra les tropes i per això va començar a bombardejar els socs setmanals de les diferents cabiles, llocs concorreguts per nens, dones i ancians (a més de per suposats homes a reclutar per les forces rifenyes).

8. - Dotar els hospitals del Rif, i especialment els de les províncies de Nador i Alhucemas, d'unitats sanitàries especialitzades en el tractament oncològic que contribueixin a disminuir els alts percentatges de malalties cancerígenes.

Malgrat que en l'exposició de motius, s'argumentava amb rigor que, des d'inicis del segle XX, l'Estat espanyol va desenvolupar una guerra d'agressió contra la població rifenya utilitzant armes no convencionals expressament prohibides per la Convenció de l'Haia de 1899 i 1907 i ratificades a Versalles el 1919; aquest armament químic es va utilitzar indiscriminadament contra població combatent i civil. Per si fos poc, Espanya que el 1925 –en el període més àlgid de la seva ofensiva amb armament químic–, ja havia subscrit l'acord de Versalles, es va adherir al protocol de Ginebra sobre la Prohibició d'armes químiques i bacteriològiques. Malgrat tot això, el PSOE –llavors al govern– i el PP –a l'oposició– van votar en contra de la proposta. Esquerra Unida i PNB van votar al costat d'Esquerra Republicana 33 en contra i 3 a favor.

Això sí, no es va qüestionar la veracitat de les atrocitats comeses contra el poble amazic, ni l'existència de l'acord germano-espanyol per a la compravenda d'armes químiques a l'inici de la contesa del Marroc i el suport tecnològic per la seva posterior fabricació a Espanya. No

Ni tan sols es va objectar la veracitat de les afirmacions aportades en els últims anys, per diversos experts en investigació històrica, espanyols (Joan Pando, Maria Rosa Mardarioaga, Ángel Viñas, Carlos Lazaro...) i internacionals (els alemanys Rudibert Kunz i Rolf-Dieter Müller, el britànic Sebastià Balfour...). Dos van ser els elements de discòrdia: el fet de "demanar perdó" –punt 1 de la Proposició no de Llei– i el d'haver d'acceptar la responsabilitat per l'increment de mortalitat i morbiditat pel caràcter cancerigen i mutagen de l'armament químic emprat –punt 6 de la Proposició no de Llei.

Pel que fa a "demanar perdó", tant el PSOE com el PP es van oposar amb vehemència. El Sr. Diputat Fernández Díaz va argumentar "[...] com a diputat espanyol, no estic disposat a acceptar que el poble espanyol, al qual jo com els altres col·legues que estem aquí representats, haguem de demanar perdó per un crim contra la humanitat que suposadament hàgim comès fa vuitanta anys [...] i si volen l'hi consulten vostès a la resta de ciutadans espanyols, també a Catalunya, i diguin-los a més de quina partida pressupostària pensen deduir la dotació corresponent per fer front a aquest deute històric [...]". Per la seva banda el Sr. Diputat Galache Corts després de deixar clar que, en aquells anys, el Partit Socialista va mantenir una forta oposició a la guerra colonial d'Àfrica i que Indalecio Prieto es va destacar per les seves contundents de-

núncies a les Corts, va precisar que *“la actuació d’Espanya al Rif va estar motivada, des del punt de vista jurídic –i cal dir-ho–, per la seva responsabilitat a la zona del protectorat del Marroc davant la rebel·lia d’unes tribus, que l’habitaven, contra el sultà del Marroc, ja ho hem dit. Mai va ser una guerra d’agressió, i si no que l’hi diguin als caiguts en Annual i Monte Arruit”*. Vet aquí una transmutació conceptual de “forta oposició a la guerra colonial d’Àfrica” a “Mai va ser una guerra d’agressió”.

No van ser millors les argumentacions abocades sobre el punt sis: *Assumir les possibles compensacions econòmiques de caràcter individual que puguin reclamar pels danys causats*. El Sr. Diputat del grup socialista va adduir que, segons una conversa telefònica mantinguda amb el professor Brahim el Gueddari, director de l’Institut Nacional d’Oncologia a Rabat, aquest reconeixia que l’índex de l’activitat cancerígena era més elevat al nord rifeny que en el resta del Marroc, però que no es podia establir científicament quina era la raó. A més el Sr. Diputat recordava la Cambra que, posteriorment a l’ús de gas mostassa per part de l’exèrcit espanyol, Hassan II -llavors príncep alauita- havia atacat la mateixa zona amb napalm entre 1956 i 1959, pel que cabia deduir que la responsabilitat sobre els alts percentatges de malalties cancerígenes es relacionés amb el napalm i no amb el gas mostassa. Per la seva banda el diputat Fernández Díaz es va sumar a les argumentacions socialistes *“Encara que només fos des d’un punt de vista cronològic semblaria raonable plantejar-se si no tindran més probabilitats de ser les causants d’aquest increment de la morbiditat i de la mortaldat les revoltes del Rif dels anys 1958 i 1959, quan el general Ufkir va estar bombardejant la zona amb bombes de napalm”*.

Malgrat el “descàrrec de culpa” dels diputats socialista i popular, les “bombes X” o “bombes especials” -com les anomenaven l’oficialitat de l’exèrcit colonial espanyol- elaborades a partir de diversos materials (fosgen, difosgeno, cloropicrina i fonamentalment iperita, més coneguda per “gas mostassa”), van ser llançades sobre la població en quantitats difícilment calculable. Ara bé, el general d’aviació militar, Hidalgo de Cisneros, en la seva autobiografia titulada *Canvio de rumbo* afirma *“En aquells dies em va tocar fer una feina veritablement canallesca, que em va atorgar el vergonyós i trist privilegi de ser el primer aviador que va tirar*

iperita des un avió”. Des de el seu Farman F60 Goliath, només en l’estiu de 1924, va llançar 100 quilograms de bombes de gas mostassa. Altres càlculs apunten que, durant la campanya militar al Rif, es van arribar a utilitzar uns 127 bombarders, que van llançar unes 1.680 bombes diàries, generalitzant els bombardejos químics fins sufocar la revolta rifenya. Els bombardejos van ser tan constants que segons l’historiador Joan Pando *“...les pròpies tropes espanyoles van patir gairebé tantes baixes de iperitados com les rifenyas, i els parts oficials són ben explícits, amb noms i cognoms dels espanyols gasejats”*.

La guerra colonial va acabar el 1927, i van cessar els atacs. Però es va acabar també amb la vida de milers de víctimes innocents gasejades, es va afectar a altres milers de rifenys, es van contaminar els territoris bombardejats i es van afectar les aigües que van seguir provocant mort tot després de la retirada de les tropes espanyoles. Els actuals governs d’Espanya i el Marroc, per diferents motius, però davant un enemic comú, el rebel poble amazic, no tenen cap interès a reconèixer, responsabilitzar-se i reparar el dany causat.

No cal dir que seria un imperatiu moral que el govern espanyol reconegués la seva responsabilitat més enllà de les conseqüències que pogués comportar aquest reconeixement. Així com meritaria que els Protocols, Convencions i instàncies que, teòricament, vetllen pel control de l’armament químic fossin determinants i contundents en el seu actuar. I, responnent a la preocupació del diputat Fernández Díaz, sobre d’on obtenir els fons per al rescabament a les víctimes, suggerim que dels pressupostos militars, ja que militar va ser l’agressió, que des dels fons militars es solucionin les conseqüències. I òbviament no cal escudar-se en les atrocitats comeses per el napalm marroquí, per eludir les responsabilitats dels gasejats espanyols: un error no justifica un altre. Tal i com reclama la l’Associació de Defensa de les Víctimes de la Guerra del Gas Químic al Rif, creada el 1999 i menyspreada pel règim de Mohamed VI, cal obrir una investigació rigorosa i realitzada per autoritats competents per aclarir l’abast de la tragèdia i determinar el grau de responsabilitat de l’agressió espanyola. Reconèixer la culpabilitat i demanar perdó, és tan obvi....

M. Gabriela Serra

NOTÍCIES

Alemanya, el tercer exportador mundial d'armes

Segons l'Institut Internacional d'Investigació per la Pau (SIPRI), l'Estat alemany, tot i que ha disminuït l'exportació d'armes, es consolida com el tercer exportador mundial d'armes, darrere dels Estats Units i Rússia. Alemanya és líder absolut del mercat europeu amb el 32% de les vendes, el 17% a Orient Mitjà, el 29% a Àsia i el 22% a diferents estats americans. En concret els països que més armes adquireixen del mercat alemany són els Estats Units, Grècia i Israel. Una altra novetat anunciada a l'informe és que el govern de Berlín ha autoritzat la venda d'armes –62 tancs Leopard- a un estat tant poc respectuós amb els drets humans com Qatar.

Alemanya, Grècia i la corrupció

El cas de Grècia és un exemple paradigmàtic del cercle viciós que fa funcionar l'economia de la mort alhora que va corrompent la societat política.

La Unió Europea ha "rescatat" Grècia, alhora que Alemanya ven submarins a Grècia i aquesta paga a Alemanya els submarins adquirits mentre la seva població s'enfonsa cada vegada més en una crisi de supervivència. Un exemple del procés de corrupció que afavoreix la indústria armamentística són les declaracions de l'ex director del Ministeri de Defensa, Andonis Kandas, que va reconèixer en una declaració davant la justícia, que va acceptar suborns de moltes empreses estrangeres.

La Xina es converteix en el quart exportador mundial d'armes

Segons l'informe anual elaborat pel SIPRI, la Xina ocupa ara la quarta posició, substituint França, a la llista dels països exportadors d'armes. La Xina exporta el 6% del total del mercat mundial d'armes.

El comerç d'armes és utilitzat pel govern xinès per augmentar la seva influència política a la regió. De fet, els grans receptors d'armes xineses, són els estats del sud d'Àsia. El 54% de les armes adquirides per l'estat pakistanès són de procedència xinesa; així com el 82% de les importacions a Bangladesh. Xina, segons l'informe, és també el segon importador mundial d'armes, després del Pakistan i l'Índia. De fet, Índia va créixer un 111% entre els períodes 2004-2008 i 2009-2013 pel que fa al volum d'armes convencionals.

Les armes del crim al Brasil són majoritàriament 'Made in USA'

Segons un informe realitzat per l'ONG Sou de Paz amb seu a Sao Paulo, Brasil, durant el 2011 i el 2012 van ser confiscades 14.000 armes curtes a la ciutat, amb un àrea metropolitana de 19 milions d'habitants. Aquestes armes confiscades, principalment revòlvers i pistoles, són de fabricació brasilera; mentre que armes com fusells, carrabines i submetralladores són principalment procedents dels Estats Units, segons l'informe, a causa de la major facilitat d'adquisició als EUA d'aquestes armes, arribades a través del comerç clandestí i que impacten directament en la violència domèstica al Brasil. Segons un "mapa de la violència" elaborat a Brasil, entre 1980 i 2010 les morts per armes de foc van augmentar un 346,5% i van arribar gairebé a les 800.000 morts, principalment de joves entre 15 i 29 anys.

La hipocresia de la indústria armamentística

Darrere d'un nom que podria significar qualsevol cosa, d'un acrònim aparentment innocu, TEDAE (Associació Espanyola d'empreses Tecnològiques de Defensa, Aeronàutica, Va espariar i Seguretat) es troba una agrupació industrial, una Patronal dedicada la indústria del crim legal, el negoci de la guerra. Aquesta patronal ha estat present aquest mes de març a Santiago de Xile, durant la fira d'armament FIDAE 2014 (Fira Internacional de l'Aire i de l'Espai) per a, segons la seva informació oficial, mostrar en el "Pavelló d'Espanya" instal·lat, "la competitivitat de les seves empreses, l'es-

forç que realitzen per mantenir el lideratge tecnològic en importants àrees de producció i la seva consolidació com a socis estratègics als programes internacionals més rellevants". És a dir, com matar més i millor, a millor preu i promocionant la *marca Espanya* tant de moda. Segons *Infodefensa*, TEDAE agrupa més de 85 companyies relacionades d'una manera o una altra amb la indústria de la guerra.

José María Aznar, comissionista en el negoci de les armes

Un dels elements més escandalosos dels membres dels governs quan deixen d'exercir càrrecs públics, és l'anomenada "porta giratòria", és a dir, la venda del coneixement, adquirit mentre han estat governat, a la indústria i els

lobbies privats; és així com veiem a ex-ministres d'indústria i energia ocupant llocs en indústries energètiques o a expresidents com Felipe González o Aznar ocupant llocs com a "assessors" en consells d'administració de grans indústries, bancs, etc.

Un exemple escandalós és el següent: El jutge Elpidio Silva, suspès i acusat de prevaricació per posar un temps a la presó a Miguel Blesa, responsable de l'enfonsament de Caja Madrid, afirma en la seva recerca de la trama Gürtel haver descobert correus que vinculen a Aznar i el seu gendre Agag amb el tràfic d'armes. Segons la informació descoberta, en 2008, l'expresident va negociar un contracte com a comissionista amb l'empresa espanyola EINSA, proveïdora, entre altres països, d'armament a Veneçuela, i que pretenia que l'expresident del Govern li obrís mercat a Líbia i Algèria. L'intermediari entre Aznar i EINSA va ser Miguel Blesa, -de Caja Madrid i amic de la infància d'Aznar. Com molt bé afirma el jutge Silva: "Quan la Justícia té a veure amb personatges il·lustres, canvia tot".

Seguint amb la "porta giratòria" i la indústria d'armes

Un altre espècimen exemple preclar d'aquest obscè sistema de corrupció que és la venda d'influències i d'informació privilegiada per haver ocupat un càrrec públic, és l'evolució del ministre de Defensa Pedro Morenés: de mediador i comissionista amb la indústria militar a ministre de la guerra i, a saber quina nova ocupació tindrà quan deixi de ser-ho, caldrà seguir la seva trajectòria. De moment, en el temps que està de ministre, la seva funció més significativa és la de representant del lobby armamentístic incrustat al govern. La indústria militar espanyola ha triplicat la seva facturació a l'estranger des que Morenés és ministre, exportant a diferents països al marge de si estan en guerra o no, contra els seus propis pobles o si respecten els drets humans o no: Unió dels Emirats Àrabs; Aràbia Saudita, Egipte, Israel, Veneçuela (venda de material antiavalots)... L'únic país on sembla tenir dificultats per afavorir el tràfic d'armament, és el veto d'un contracte militar amb Taiwan, a causa de pressions del govern de Pequín.

COM COL-LABORAR

- Forma part del nostre equip d'investigació.
- Ajudà'ns en tasques de comunicació, gestió i campanyes.
- Fes les pràctiques dels teus estudis al Centre Delàs.
- Feste soci trucant al 93 317 61 77 o des de la nostra web: www.centredelas.org

Recorda que les teves aportacions són fiscalment deduïbles en un 25%.